

УДК 7.01:37.013.73:7.05(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2026.3.5>**Брильов Сергій Володимирович,**

старший викладач кафедри дизайну

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0000-0003-0158-2359

s.brylov@kubg.edu.ua

Кочубей Миколай Саввович,

доцент кафедри графічних мистецтв

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

ORCID ID: 0000-0001-9318-4109

mykolai.kochubei@naoma.edu.ua

Сотник Леонід Іванович,

доцент кафедри монументального і станкового живопису

Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука,
заслужений діяч мистецтв України

ORCID ID: 0009-0007-0059-8670

leonidsotnik213@gmail.com

АКАДЕМІЧНА ХУДОЖНЯ ШКОЛА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ ТА ДИЗАЙНІ

У статті досліджується роль академічної художньої школи як системоутворювального чинника формування візуальної культури та національної ідентичності в українському образотворчому мистецтві й дизайні. Актуальність дослідження зумовлена сучасними трансформаційними процесами у сфері мистецької освіти, зростанням впливу глобалізаційних тенденцій на художні практики та необхідністю збереження національних культурних традицій у контексті інтеграції України до світового культурного простору. Академічна художня школа розглядається як історично сформована педагогічна та культурна система, що забезпечує спадкоємність професійних принципів, формує художнє мислення та сприяє конструюванню цілісної візуальної картини світу.

У дослідженні проаналізовано взаємозв'язок основних образотворчих дисциплін – рисунка, живопису, графіки, скульптури та дизайну – як єдиного комплексу формування пластичного й просторового мислення митця. Особлива увага приділяється академічному рисунку як базовому інструменту пізнання форми, що забезпечує розвиток аналітичного бачення, конструктивного мислення та здатності до візуальної інтерпретації реальності. Визначено, що саме через академічну підготовку відбувається формування професійної художньої мови, яка виступає носієм культурних смислів і національних естетичних кодів.

Розглянуто трансформацію академічних принципів у сучасних дизайнерських практиках, де класичні методи художньої освіти інтегруються з новими технологічними та комунікаційними формами. Показано, що дизайн постає як продовження академічної традиції в умовах розвитку візуальної комунікації та цифрового середовища. Методологічну основу дослідження становлять історико-мистецтвознавчий, культурологічний, формально-пластичний і компаративний методи, що дозволяють розглядати академічну школу як комплексне соціокультурне явище.

Обґрунтовано, що академічна художня освіта відіграє ключову роль у збереженні культурної пам'яті, формуванні національної ідентичності та розвитку сучасної візуальної культури України. Зроблено висновок про необхідність актуалізації академічної традиції в сучасних освітніх і мистецьких практиках як важливого чинника сталого розвитку українського мистецтва і дизайну в глобальному культурному середовищі.

Ключові слова: академічна художня школа, візуальна культура, національна ідентичність, образотворче мистецтво, дизайн, академічний рисунок, художня освіта, візуальне мислення, культурна традиція.

Brylov Serhii, Kochubei Mykolai, Sotnyk Leonid. ACADEMIC ART EDUCATION AS A FOUNDATION OF VISUAL CULTURE AND NATIONAL IDENTITY: THE UKRAINIAN EXPERIENCE IN FINE ART AND DESIGN

The article investigates the role of the academic art school as a system-forming factor in the development of visual culture and national identity within Ukrainian fine art and design. The relevance of the research is determined by contemporary transformations in art education, the growing influence of globalization on artistic practices, and the need to preserve national cultural traditions within Ukraine's integration into the global cultural space. The academic art school is interpreted as a historically established pedagogical and cultural system that ensures continuity of professional principles, shapes artistic thinking, and contributes to the construction of a coherent visual worldview.

The study analyzes the interrelation of major artistic disciplines – drawing, painting, graphics, sculpture, and design – as an integrated system for developing plastic and spatial thinking. Particular attention is given to academic drawing as a fundamental cognitive tool that fosters analytical perception, structural understanding of form, and visual interpretation of reality. It is argued that academic training forms a professional artistic language functioning as a carrier of cultural meanings and national aesthetic codes.

The transformation of academic principles in contemporary design practices is examined, demonstrating how classical artistic education integrates with technological and communicative innovations. Design is considered a continuation of academic tradition within the evolving context of visual communication and digital culture. The methodological framework combines historical-artistic, cultural, formal-plastic, and comparative approaches, enabling the academic school to be analyzed as a complex socio-cultural phenomenon.

The research substantiates that academic art education plays a crucial role in preserving cultural memory, shaping national identity, and developing contemporary visual culture in Ukraine. The study concludes that updating academic traditions within modern educational and artistic practices is essential for the sustainable development of Ukrainian art and design in the global cultural environment.

Key words: *academic art school, visual culture, national identity, fine art, design, academic drawing, art education, visual thinking, cultural tradition.*

Вступ. Сучасний розвиток українського образотворчого мистецтва та дизайну відбувається в умовах соціокультурних трансформацій, зумовлених глобалізацією, цифровізацією візуального середовища та переосмисленням національної культурної ідентичності. У цих умовах особливого значення набуває актуалізація академічної художньої школи як фундаменту професійної мистецької освіти та формування візуального мислення митця. Академічна традиція постає не лише освітньою моделлю, а механізмом передачі культурного досвіду й естетичних цінностей, що забезпечують спадкоємність розвитку мистецтва [1, с. 42–45].

Проблеми розвитку мистецької освіти в Україні неодноразово досліджувалися в наукових працях, де аналізувалися історичні передумови формування художніх інституцій і вплив освітніх реформ на культурний простір держави [4, с. 18–23; 10, с. 112–114]. Дослідники наголошують, що академічна система навчання формує цілісний художній світогляд, поєднуючи практичні навички з теоретичним осмисленням мистецьких процесів [9, с. 35–41].

Ключову роль у структурі академічної освіти відіграє рисунок як універсальна основа образотворчої діяльності, що забезпечує розвиток просторового мислення та пластичного бачення, спільного для живопису, графіки, скульптури й дизайну [5, с. 27–32; 7, с. 56–60].

У сучасному культурному контексті академічна школа виступає чинником формування національної ідентичності через систему художніх образів і візуальних кодів, виконуючи функцію збереження культурної пам'яті та осмислення історичного досвіду суспільства [6, с. 14–19; 11, с. 224–228]. Водночас сучасні мистецькі практики демонструють інтеграцію академічних принципів із цифровими технологіями та новими формами візуальної комунікації, що сприяє трансформації мистецької освіти [3, с. 229–231].

Актуальність дослідження полягає у необхідності комплексного осмислення ролі академічної художньої школи у формуванні візуальної культури та національної ідентичності українського мистецтва й дизайну в умовах сучасних культурних змін.

Матеріали та метод. Матеріальну основу дослідження становлять наукові праці з теорії та історії образотворчого мистецтва, мистецької освіти, культурології та візуальних студій, у яких розглянуто проблеми функціонування академічної художньої школи та розвитку української візуальної культури. До джерельної бази увійшли фундаментальні дослідження українських учених, присвячені культурним процесам і мистецькій освіті [1, с. 38–45; 4, с. 12–19], праці з історії українського мистецтва [6, с. 21–30; 7, с. 5–11], а також сучасні публікації, що аналізують трансформації художніх практик у контексті цифровізації та соціокультурних змін [2, с. 284–289; 11, с. 223–226].

Емпіричний матеріал охоплює освітні практики українських мистецьких закладів вищої освіти, аналіз навчально-методичних підходів академічного рисунка, живопису, скульптури та дизайну, а також сучасні візуальні проєкти, пов'язані з формуванням національної ідентичності [5, с. 24–31; 9, с. 33–40].

Методологічну основу становить комплекс взаємодоповнювальних методів. Історико-мистецтвознавчий метод застосовано для аналізу становлення академічної художньої школи, культурологічний – для її осмислення як соціокультурного феномену, пов'язаного з формуванням колективної ідентичності [1, с. 52–58], а формально-пластичний аналіз – для дослідження принципів художньої форми та академічного рисунка як основи професійного візуального мислення [5, с. 41–47].

Порівняльний метод дозволив зіставити академічні підходи із сучасними дизайнерськими практиками та визначити трансформації художньої освіти в умовах цифрової культури [3, с. 230–233], тоді як системний метод забезпечив розгляд академічної школи як цілісної освітньо-культурної структури.

Застосування зазначених методів дало змогу інтерпретувати академічну художню школу як динамічний культурний механізм формування візуальної культури та національної ідентичності в сучасному українському мистецтві й дизайні.

Результати дослідження. Проведене дослідження дозволило встановити, що академічна художня школа виступає системоутворювальним чинником формування візуальної культури та національної ідентичності в українському образотворчому мистецтві й дизайні. Аналіз історичного розвитку мистецької освіти засвідчив, що академічна традиція сформувалася як цілісна педагогічна система, спрямована на розвиток професійного художнього мислення, пластичного бачення та естетичної свідомості митця [1, с. 47–52; 4, с. 21–25].

Установлено, що ключовим структурним елементом академічної школи є рисунок, який виконує функцію універсальної мови образотворчого мистецтва. Академічний рисунок забезпечує формування просторового аналізу форми, конструктивного мислення та здатності до узагальнення художнього образу, становлячи спільну основу для живопису, графіки, скульптури та дизайнерського проєктування [5, с. 35–42; 9, с. 44–49]. Таким чином, рисунок постає не лише навчальною дисципліною, а методологічною основою формування візуального мислення.

Аналіз сучасних освітніх процесів показав, що трансформації мистецької освіти, пов'язані з цифровізацією та розвитком візуальної комунікації, не заперечують академічної традиції, а сприяють її переосмисленню. У сучасному дизайні академічні принципи композиції, пропорційності та пластичної організації форми зберігають фундаментальне значення, адаптуючись до нових медіальних середовищ [3, с. 229–233].

Виявлено, що академічна художня школа формує систему культурних кодів, через які репрезентується національна ідентичність. Візуальні образи, створені на основі академічної підготовки, відображають історичний досвід і культурну пам'ять українського суспільства, що особливо виразно проявляється у мистецьких практиках воєнного періоду [11, с. 223–230]. У цьому контексті мистецтво постає засобом осмислення соціальної реальності та формування колективної ідентичності.

Дослідження також засвідчило, що взаємодія образотворчого мистецтва і дизайну

в межах академічної школи сприяє розвитку міждисциплінарного підходу до художньої освіти. Дизайн виступає продовженням академічної традиції, у якій класичні принципи художнього навчання трансформуються у сферу візуальної комунікації та цифрового середовища [2, с. 286–291].

Отримані результати дають підстави стверджувати, що академічна художня школа виконує освітню, культуротворчу та ідентифікаційну функції, забезпечуючи професійну підготовку митця, збереження художніх традицій і формування національного візуального образу. Отже, академічна школа постає як динамічний культурний механізм, здатний адаптуватися до сучасних викликів і водночас забезпечувати спадкоємність розвитку українського мистецтва та дизайну.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що академічна художня школа є фундаментальною основою формування візуальної культури та національної ідентичності в українському образотворчому мистецтві й дизайні. Її значення полягає не лише у професійній підготовці митця, а й у забезпеченні спадкоємності художніх традицій, передачі естетичних цінностей та формуванні цілісного візуального мислення.

Доведено, що академічний рисунок виступає базовим методологічним інструментом

художньої освіти, забезпечуючи розвиток просторового бачення, конструктивного аналізу форми та образного узагальнення. Через систему академічних дисциплін – рисунка, живопису, графіки та скульптури – формується універсальна художня мова, яка становить основу сучасних дизайнерських практик.

Встановлено, що в умовах цифровізації візуального середовища академічна школа не втрачає актуальності, а інтегрується у сферу дизайну та візуальної комунікації. Сучасний дизайн демонструє спадкоємність академічних принципів композиції та образного мислення, що підтверджує безперервність розвитку художньої традиції.

Обґрунтовано, що академічна художня освіта виконує культуротворчу й ідентифікаційну функції, сприяючи формуванню національних візуальних кодів і збереженню культурної пам'яті. Академічна традиція виступає засобом репрезентації культурної самобутності України в глобальному художньому просторі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом взаємодії академічної художньої школи з цифровими технологіями, новими медіа та міждисциплінарними мистецькими практиками, а також із вивченням трансформації академічних методів навчання в контексті сучасної європейської мистецької освіти.

Література:

1. Богуцький Ю., Андрущенко В., Безвершук Ж., Новохатько Л. Українська культура в європейському контексті. Київ : Знання, 2007. 679 с.
2. Брильов С. В., Кузьмічова В. С., Колесников В. В. Виклики та проблеми сучасної академічної художньої школи після реформи освіти в українських мистецьких ЗВО. АРТ-платФОРМА. 2024. Т. 9, № 1. С. 281–303. DOI: <https://doi.org/10.51209/platform.1.9.2024.281-303>.
3. Брильов С. В., Кузьмічова В. С., Колесников В. В. Образотворче мистецтво та дизайн в епоху діджиталізації: тренди, виклики. АРТ-платФОРМА. 2024. Т. 10, № 2. С. 228–241. DOI: <https://doi.org/10.51209/platform.2.10.2024.228-241>.
4. Волков С. Система мистецької освіти в культурі України 90-х років ХХ століття: традиції, реформи, перспективи : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01. Київ : Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, 2003. 209 с.
5. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти) : навч.-метод. посіб. Ч. 1. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2016. 196 с.
6. Лобановський Б. Б. Українське мистецтво ХХ століття: проблеми розвитку. Київ : Мистецтво, 2007. 280 с.
7. Лобановський Б. Б., Говдя П. І. Українське мистецтво другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Київ : Мистецтво, 1989. 204 с. (Нариси з історії українського мистецтва).
8. Рожок В. Мистецька освіта і Болонський процес. Урядовий кур'єр. 2005. 4 серпня.

9. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
10. Сідлецька Т. Становлення і розвиток мистецької освіти в Україні. Знання. Освіта. Освіченість : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (25–27 вересня 2012 р.). Вінниця : ВНТУ, 2012. С. 112–114.
11. Смирна Л. Ландшафт війни в Україні у візуальних проєктах і мистецьких практиках 2022–2023 років (кейс-аналіз дискурсу). Сучасне мистецтво : збірник наукових праць Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України. 2023. № 19. С. 223–236. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8813.19.2023.294890>.
12. Denis R., Cardoso R., Trodd C. (Eds.). *Art and the Academy in the Nineteenth Century*. Manchester : Manchester University Press, 2000. 207 p.
13. Lécharny L.-M. *L'art pompier*. Paris : Presses Universitaires de France, 1998. 127 p.
14. Luderin P. *L'art pompier. Immagini, significati, presenze dell'altro Ottocento francese (1860–1890)*. Firenze : Olschki, 1997. 196 p.

References:

1. Bohutskyi, Yu., Andrushchenko, V., Bezvershuk, Zh., & Novokhatko, L. (2007). *Ukrainska kultura v yevropeiskomu konteksti* [Ukrainian culture in the European context]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
2. Brylov, S.V., Kuzmichova, V.S., & Kolesnykov, V.V. (2024). Vyklyky ta problemy suchasnoi akademichnoi khudozhnoi shkoly pislia reformy osvity v ukrainskykh mystetskykh ZVO [Challenges and problems of the modern academic art school after educational reform in Ukrainian art higher education institutions]. *ART-platforma*, 9(1), 281–303. <https://doi.org/10.51209/platform.1.9.2024.281-303> [in Ukrainian].
3. Brylov, S.V., Kuzmichova, V.S., & Kolesnykov, V.V. (2024). Obrazotvorche mystetstvo ta dyzain v epokhu didzhytalizatsii: trendy, vyklyky [Fine art and design in the era of digitalization: trends and challenges]. *ART-platforma*, 10(2), 228–241. <https://doi.org/10.51209/platform.2.10.2024.228-241> [in Ukrainian].
4. Hnatiuk, M.V. (2016). *Obrazotvorche i dekoratyvno-prykladne mystetstvo (osnovy obrazotvorchoi hramoty)* [Fine and decorative arts (fundamentals of visual literacy)]. Ivano-Frankivsk: Yaryna [in Ukrainian].
5. Lobanovskyi, B.B. (2007). *Ukrainske mystetstvo XX stolittia: problemy rozvytku* [Ukrainian art of the twentieth century: problems of development]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
6. Lobanovskyi, B.B., & Hovdia, P.I. (1989). *Ukrainske mystetstvo druhoi polovyny XIX – pochatku XX st.* [Ukrainian art of the late nineteenth and early twentieth centuries]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
7. Rozhok, V. (2005, August 4). *Mystetska osvita i Bolonskyi protses* [Art education and the Bologna process]. *Uriadovyi kurier* [in Ukrainian].
8. Rudnytska, O. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska* [Pedagogy: general and art pedagogy]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
9. Sidletska, T. (2012). *Stanovlennia i rozvytok mystetskoï osvity v Ukraini* [Formation and development of art education in Ukraine]. In *Znannia. Osvida. Osvichenist* (pp. 112–114). Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].
10. Smyrna, L. (2023). *Landshaft viiny v Ukraini u vizualnykh proiektakh i mystetskykh praktykakh 2022–2023 rokiv (keis-analiz dyskursu)* [Landscape of war in Ukraine in visual projects and artistic practices of 2022–2023 (case study of discourse)]. *Suchasne mystetstvo*, 19, 223–236. <https://doi.org/10.31500/2309-8813.19.2023.294890> [in Ukrainian].
11. Volkov, S. (2003). *Systema mystetskoï osvity v kulturi Ukrainy 90-kh rokiv XX stolittia: tradytsii, reformy, perspektyvy* [The system of art education in Ukrainian culture of the 1990s: traditions, reforms, prospects] (PhD dissertation). Kyiv: Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine [in Ukrainian].
12. Denis, R., Cardoso, R., & Trodd, C. (Eds.). (2000). *Art and the academy in the nineteenth century*. Manchester: Manchester University Press [in English].
13. Lécharny, L.-M. (1998). *L'art pompier*. Paris: Presses Universitaires de France [in French].
14. Luderin, P. (1997). *L'art pompier. Immagini, significati, presenze dell'altro Ottocento francese (1860–1890)*. Florence: Olschki [in Italian].

Дата першого надходження статті до видання: 11.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)